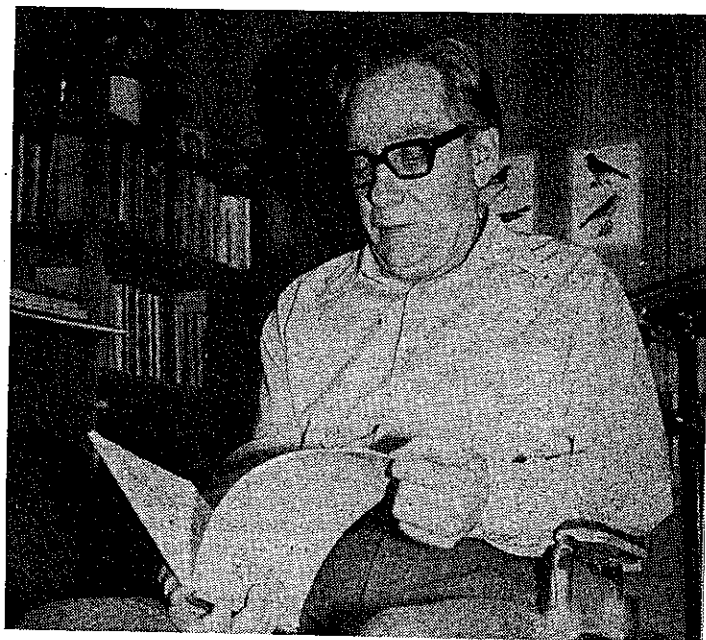
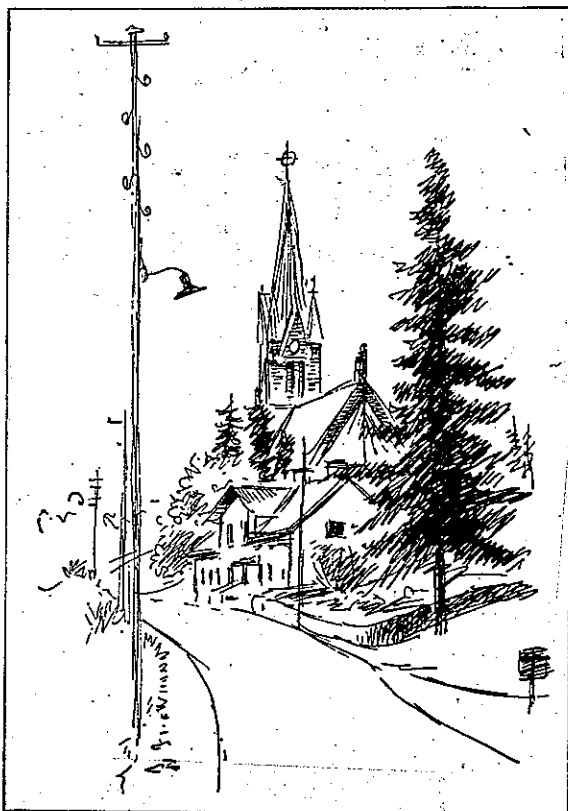
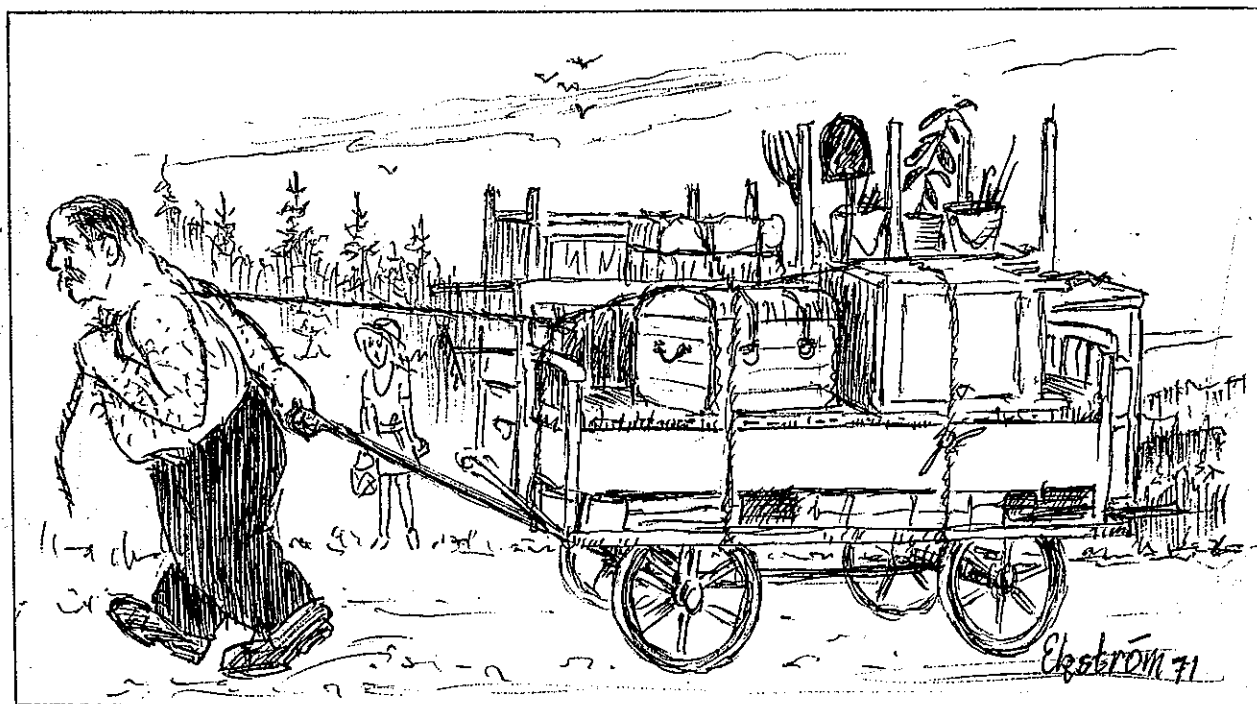

ERIK EKSTRÖM

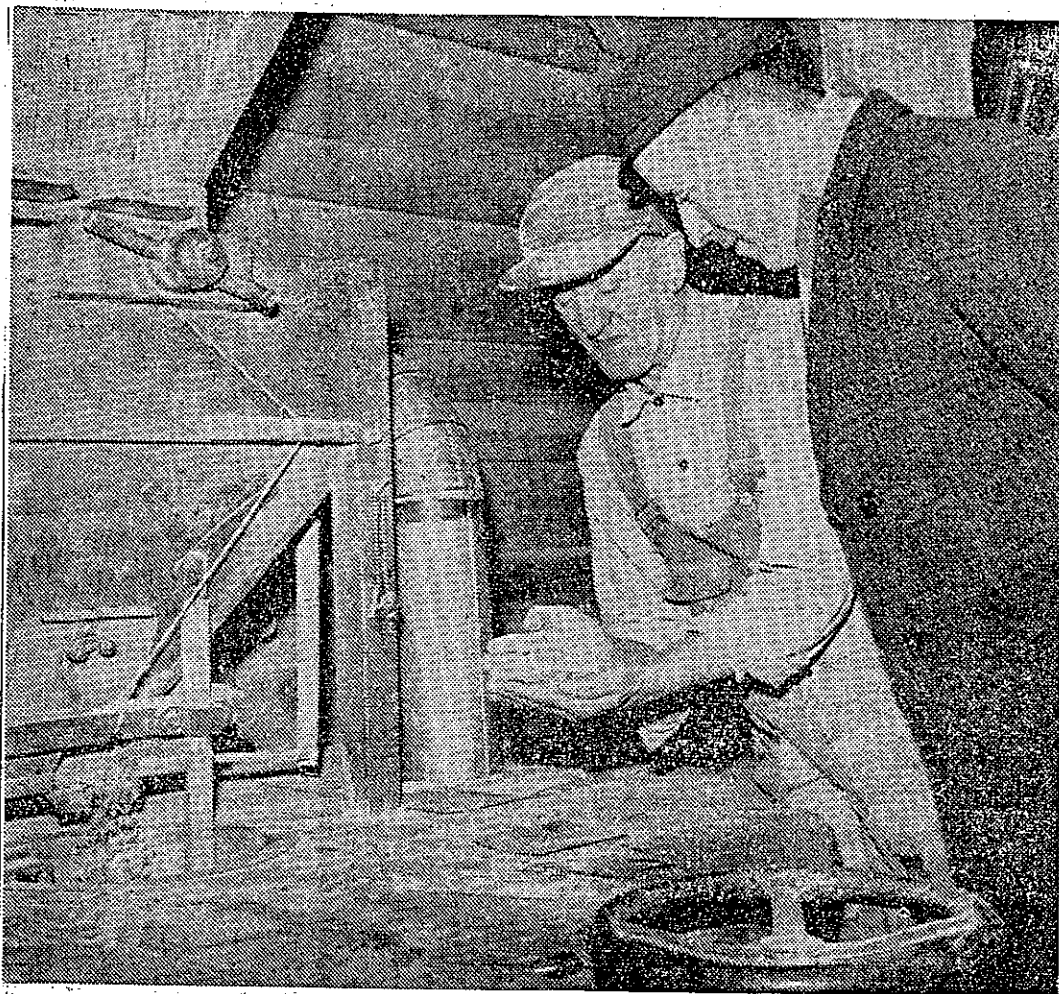
FÖDD I BOXHOLM
7/8 1917

KÄND FÖR SINA ILLUSTRATIONER MED MOTIV
FRÅN BOXHOLMSBYGDEN

"STOCKHAUS"

Mejeriföreståndare Henry Fredriksson diskuterar foder med Boxholms AB:s siste kvarnmästare Gunnar Wistrand

Boxholms AB lägger ned länets äldsta kvarnrörelse

Det som en gång var Sveriges största och nu är länets äldsta kvarn läggs från årsskiftet ned i Boxholm. Det är den kvarnrörelse som drivs av Boxholms AB och som har anor från tidigt 1700-tal eller kanske rent av från 1600-talet. I skrifterna berättas att baron Adolf Rudbeck 1777 lät bygga en ny och monumental kvarnbyggnad med sex par stenar. Detta tyder på att det fanns kvarn tidigare i Boxholm. Den nuvarande kvarnbyggnaden är den äldsta bevarade byggnaden vid Boxholms AB.

Den privata kvarnverksamheten är på väg att avvecklas då de flesta kunderna numera är anslutna till föreningsrörelsen och sköter sina foderinköp den vägen. Försäljningen är i dag liten vid Boxholms kvarn och man ser ingen annan råd än att lägga ned den. Det enda ekonomiskt försvarbara i dagens läge säger chefen för mejeri och lantbruksavdelningen vid Boxholms AB Henry Fredriksson.

Kvarnmästare Sven Karlsson var verksam vid kvarnen 1923-54 och hans fader August Karlsson 1922-35. Sven Karlsson berättar:

— Kvarnen var en gång Sveriges modernaste och levererade mjöl till hela landet. Man köpte råg från Ryssland. Den fraktades till Boxholm via järnväg och hästvagnar gick i skytteltrafik mellan stationen och kvarnen. Boxholms kvarn var en gång Sveriges största berättas det säger Sven Karlsson. I historiebokskriften ingår också att kvarnen skänktes till Boxholms AB under förbehåll att den ständigt skulle vara i drift. Kvarnen byggdes av en kvinna.

Det var 1872 som Boxholms AB övertog kvarnen eller som historien berättar fick den till skänks.

Den nuvarande kvarnmästaren är Gunnar Wistrand som arbetat hos Boxholms AB sedan 1954. Under 41 år

har han arbetat vid sex kvarnar och av dessa är bara en i verksamhet numera.

Maskiner och arbetsmaterial är numera rätt nerslitet och enligt mejeriföreståndare Fredriksson har kvarnmästare Wistrands omsorger om maskiner och framförallt hans förmåga att hacka kvarnstenar bidragit till att man kunnat fortsätta driften så länge.

En epok försvinner inom Boxholms AB och den vackra snickerifiness som bär upp den anordning som lyfter kvarnstenarna får stå som ett monument — ett vackert sådant — över en svunnen tid och nuvarande kvarnmästaren går in i Boxholms AB:s produktion på annan avdelning.

—ving

TD ANÅS

Första elbanan lades i Boxholm

Om hur vi lärde oss åka elektriskt berättar Tore Atterlid i nedanstående artikel, som handlar om hur elektriciteten kom att användas vid järnvägs- och spårvägsdriften i vårt land.

Visste ni förresten att den första egentliga järnbanan med elektrisk drift kom i bruk i Boxholm? Det var i juli månad 1890, då en sträcka om 750 meter från järnbruket trafikerades av ellok med en spårvidd av endast 89 cm.

Trots sin litenhet var banan inte utan betydelse, konstaterar artikelförfattaren. Den visade vägen för den framtida järnvägslektrifieringen i vårt land, dess maskineri var hållbart och driftskostnaderna låga...

De första försöken att på elektrisk väg framdriva ett fordon går mycket långt tillbaka i tiden. Redan på 1830-talet gjordes de första experimenten, innan likströmsmaskinen — tack vare Grammes epokgörande uppfinningar — utvecklades till en praktiskt användbar apparat. År 1835 byggde Thomas Davenport i UDA ett modelllokomotiv, avsett att drivas med elektriska batterier, och några år senare gjorde en skotsk ingenjör från Aberdeens vid namn Davidson liknande experiment på Edinburg-Glasgowbanan.

EN GLÄSANDE IDE

Davidson hade kommit på en glänsande idé, ehuru de batteridrivna lokomotiven hade många nackdelar. Batterierna var nämligen ofullkomliga, skrymmande och tunga, samtidigt som den kvantitet elektrisk energi de kunde leverera, var strängt begränsad. Försökets kärnpunkt låg emellertid däri, att elektriciteten kunde användas såsom drivkraft för ett fordon längs en spårväg och att ångan ingalunda hade någon självskriven företrädesrätt i detta avseende.

I samband med en industriutställning i Berlin år 1879 — för 100 år sedan — hade Siemens & Halske byggt en järnbana om 300 meters längd. Den var smal-spårig och bildade en ringlinje.

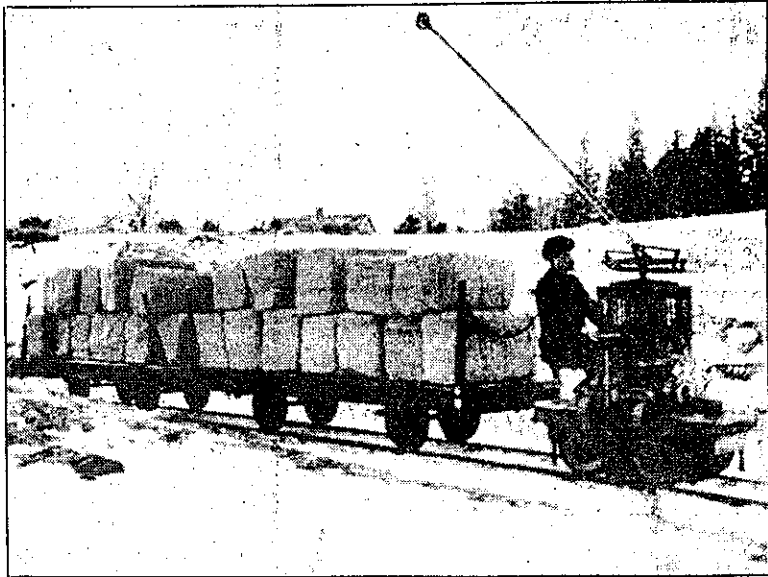
I banans mitt fanns en tredje isolerad skena, bestående av ett på kant placerat plattjärn.

FÖRST I BERLIN

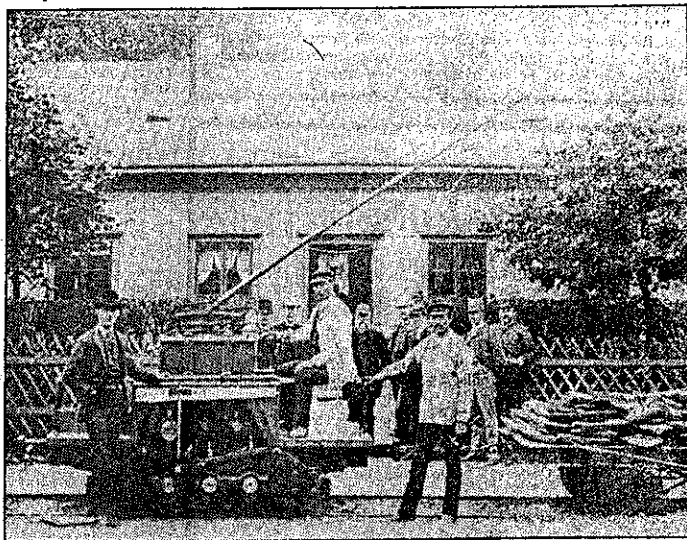
Efter dessa försöksanläggningar kom år 1881 den första permanenta elektriska järnbanan eller snarare spårvägen till stånd vid Licherfelde nära Berlin. Banan gick mellan stationerna Licherfelde på Anhalterbanan och kadettskolan i Gross-Licherfelde, en sträcka av 2 450 meter och med en spårvidd av en meter.

BETYDELSEFULL UTSTÄLLNING

I vårt land går den första anlydan till elektrisk järnvägsdrift tillbaka till år 1885. Den 30 maj

Det första i Sverige tillverkade elloket togs i bruk vid Wermbohls trämassfabrik år 1891. Snuttida foto.

Sveriges första eljárnväg anlades år 1890 vid Boxholms bruk. Foto från år 1891.

öppnades i Göteborg en elektroteknisk utställning på initiativ av Tekniska samfundet. Lokal var Slöjdföreningens skola och även Chalmerska institutets gård var tagen i anspråk. På gården hade "Utställningskommittéer" diverse anordningar för att visa kraftöverföring medelst elektricitet såsom en cirkulär järnväg med vagn och ledningar m m."

BILJETT: 10 ÖRE!

De inom Samfundet som stod bakom detta arrangemang var

ingenjörerna A J Atterberg och Davy Roberson. Avgiften för två varv var tio öre per person.

Det var en ringlinje med strömtillförsel genom kabel från en central stolpe. För att lämna drivkraft till järnvägen användes en Chalmerska institutets tillhörig ångmaskin och en Siemens & Halskes dynamo, vilken senare dock blev utsliten och utbyttes mot en från Håkan Brunius i Göteborg. Denna första elektrifierade järnväg var dock ganska obetydlig. "Denna lilla vagn var naturligtvis endast så att säga en leksak".

BOXHOLMSBANAN

Sveriges första egentliga järnbana med elektrisk drift kom i bruk i juli 1890 vid Boxholms järnbruk i Östergötland. Om man emellertid jämför denna bana med de dåtida utländska, så var den svenska synnerligen blygsam. Längden var endast 750 meter utom sidospår och spårvidden blott 89 cm. Strömmen levererades av en generator om 220 volt och 90 ampère. Trots sin litenhet var banan inte utan betydelse, då den visade vägen för den framtida järnvägslektrifieringen i vårt land. Den var dessutom ekonomisk i drift och maskineriet hållbart. Anläggningen projekterades och utfördes av Asea; men loket var tillverkat i USA.

"WENSTRÖMS VÄLKÄNDA"

Nästa bana som kom till stånd, var av något större omfattning. Även den var en godstransportanläggning om två km längd och spårvidd 89 cm samt gick mellan Wermbohls trämassfabrik och Stettins hållplats efter stambanan vid Katrineholm. Loket om fem hk var konstruerat av Jonas Wenström och tillverkat av Asea,

motor, "Wenströms välkända", om 400 volt och 15 ampère vid 700 varv per minut. Generatoren var en precis likadan maskin, vilket drevs av en mindre vattenturbin.

POJKAR SOM REGULATOR

Det berättas att som "regulator" på denna turbin fungerade pojkar, som hade fått stränga order att öppna och stänga dammluckan till turbinen, då spänningen sjönk respektive steg. Pojkarna som skötte detta arbete, var emellertid rädda för den barske lokföraren. Då denna därför efter slutat dagsverke var på väg hem till fabriken på dagens sista tur, brukade pojkarna ibland stänga dammluckan och springa sin väg just som föraren med loket kommit upp i den sista backen-före fabriken. Sedan fick föraren själv klara sig hem med sin maskin.

BÄKAT!

Av flera orsaker gick driften på järnvägen mindre tillfredsställande och det elektriska loket ersattes därför efter några år med ett ånglok. I detta fall gick sålunda utvecklingen baklänges...

Elektrifieringen av järnvägs- och spårvägsdriften är en ganska sen företeelse i vårt land och det dröjde relativt länge, innan elektriciteten vann insteg på detta område.

Den 14 maj 1895 öppnades den första för allmän persontrafik avsedda elektriska järnvägen i landet på linjen Stockholm-Djursholm, en sträcka av drygt 11 km och med en spårvidd av 891 cm. Spårvägslektrifieringen tillkom först i början av 1900-talet — i Stockholm bl a år 1904 — och den första stora järnvägslektrifieringen ären 1914—1915 genom Riksgränsbanan. □

UR GAMLA PROTOKOLL:

Boxholms mindre municipalsamhälle sköttes på ett mönstergillt sätt

BOXHOLM (Från vår korr.) Före köplingsbildningen år 1947 fanns i Boxholm många olika samhällsbyggnader. En av dessa och den kanske mest välordnade var Boxholms mindre municipalsamhälle, vars styrelse skötte på ett mönstergillt sätt. På vissa områden ordnades stadsplanering. Samhället anlade eget vattenverk och ordnade el-distribution.

7
Mindre municipalsamhället eller som det i vardagligt tal då och även nu benämnes Första'n började så smått att byggas år 1828, då dåvarande brukspatron C. P. af Burén till målaremästare P. G. Hällberg upptät ett område, som benämndes Sandbacka och där Hällberg uppförde bostadshus och ladugård samt bedrev jämsides med målerirörrelse även ett mindre jordbruk. Den år 1828 uppförda byggnaden finns ännu kvar och är den stuga, som återfinns bredvid Boströms större fastighet vid Storgatan.

Efter denna första bebyggelse följde sedan torpet Gripsberg, som också fortfarande finns kvar som bostad och ligger vid Götgatans slutpunkt. Ävenså tillkom på 1850-talet bostadshuset "Gläntan", den röda stugan vid Forsbergsska fastigheten Storgatan-Nygatan. Sedan följde spridd bebyggelse inom förstadsområdet, vilket till slut medförde att ett flertal gemensamma angelägenheter uppkom för dessa fastigheter. År 1900 bildades en fastighetsägareförening, som skulle handha dessa angelägenheter lösende.

Municipalsamhälle bildas.

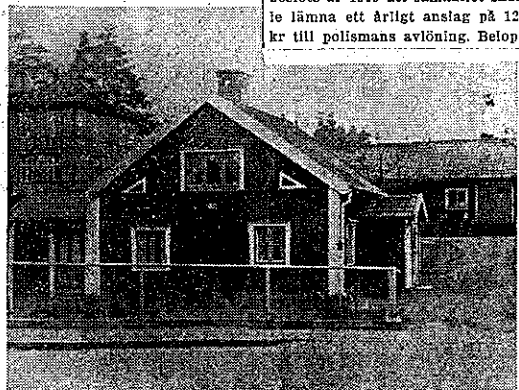
Snart nog fastställdes kmt att hälsovårdsstadgan för rikets städer skulle gälla för Boxholms bruk och de olika områdena inom Förstaden. Detta i sin tur medförde att man började att ventillera frågan om bildande av ett municipalsamhälle. Vid ett sammanträde 14 dec. 1908 i dåvarande Blåbandskapellet (nuvarande Saron), till vilket alla röstberättigade inom Sandbacka, Skogalund och Gamla eller Norra Förstaden kallats, beslöt man från 1 januari 1909 bilda Boxholms municipalsamhälle. Till ordförande för såväl municipalsamhället som municipalsamhällets styrelse utsågs hr J. P. Mellqvist och till v. ordförande fanjunkaren Carl Axner.

Begäran om förbud mot marknadsgyckel.

Den nya samhällsstyrelsen synes genast ha trätt i funktion och fått många arbetsuppgifter att lösa. Den första stämman i det nya samhället hölls i maj månad, då bl. a. beslöt man att ingå till länsstyrelsen med en begäran om förbud mot allt s. k. "marknadsgyckel" inom samhället. Denna framställning motiverades med att man fått motta upprepade klagomål från närmast boende och dels från befolkningen utom området som fått sin nattro störd. En annan viktig punkt var "att tusentals kronor avlockades befolkningen i synnerhet det yngre släktet". Framställningen avsågs av länsstyrelsen som hänvisade till kronofogden.

styrelsen att postkontor skulle inrättas i Boxholm, en begäran, som besvarades nekande. År 1911 synes återigen postbärandens sätt att skydda posten mot allmänhetens granskning ha varit föremål för klagan. År 1916 ingavs en ny anhållan till postverket om ändring av postexpeditionen till postkontor samt förbättring av postlokaler. Detta resulterade i att postverket svarade att därest samhället gratis tillhandahöll lokal skulde en ändring komma till stånd. Då detta var omöjligt förföll frågan.

I samhällets begynnelse var också ordningsfrågan brännande. På framställning av kronofogden beslöt år 1909 att samhället skulle lämna ett årligt anslag på 125 kr till polisens avlöning. Belopp

Den år 1828 av målaremästare P. G. Hällberg uppförda byggnaden.

På sommaren 1910, den 3 juni, var municipalsamhällets samlad. Man var förbittrad över att ett sällskap medförande karusell m. fl. marknadsanordningar infunnit sig i samhället. Ordföranden hade tillskrivit länsstyrelsen ännu en gång och blivit hänvisad till kronofogden och stämman utsåg en deputation att uppvakta denne för att efterhöra, varför bestämmelserna i par. 13 i ordningsstadgan för rikets städer inte skulle äga tillämpning inom Boxholms mindre municipalsamhälle.

Postfrågan irritationsmoment.

Första åren av samhällets verksamhet fanns också ett annat irritationsmoment, i det man saknade postkåda, så att allmänheten kunde hos postbäranden se alla älgande post, som denne hade i sin väska. 1910 begärde man hos post-

av samma storlek och till samma ändamål skulle också lämnas av Ekeby och Asbo kommuner. Såväl municipalsamhället som Boxholms bruk, låg inom både Ekeby och Asbo kommuner på denna tid. Första året beslöt man också att söka ordna torgfrågan för samhället. En härför lämplig tomt utsågs och man efterhörde hos ägaren priset på densamma. Därvid begärdes 12.000 kr, vilket ansågs vara för högt. Man försökte pruta, vilket dock endast resulterade i att priset steg till 12.500 kr varför frågan avskrevs tills vidare. 1916 inköptes torgplatsen för 5.000 kr och första torgdagen blev lördagen den 16 dec. 1916. Följande år fick samhället av Boxholms AB motta den saluhall som var belägen på Boxholms bruk. Denna saluhall flyttades då till torgplatsen.

Då man nu på torget fått tomtmark som möjliggjorde uppförande av arrestlokaler, beslöt man att meddela Ekeby och Asbo kommuner att mark för detta ändamål gratis tillhandahölls och att samhället var villigt att också bidra till byggnadskostnaderna. Senare diskuterades också denna fråga i samband med ett ev. uppförande av brand- och polisstation. Men år 1921 avskrevs denna byggnadsfråga från municipalsamhällets dagordning.

Bättre tågförbindelser begäres.

Liksom man uppmärksammat de olägenheter, som hade uppstått ifråga om postexpeditionen, så fann man också att Boxholms järnvägsförbindelser lämnade en del övrigt att önska. År 1918 ingick man till järnvägsstyrelsen med begäran om bättre tågförbindelser för Boxholm. Orsaken till framställningen var främst, att det var omöjligt förbete en resa till plats bortom Mjölby och sedan återkomma med tåg samma dag. De resande var därför trungna att övernatta i Mjölby.

Frågan om införande av nöjesskatt inom municipalsamhället togs första gången upp till behandling 1919 på förslag av municipalsamhällets styrelse. Men frågan mötte motstånd och avsågs. Nästa år, 1920, motionerades om nöjesskatts införande och med 45 röster mot 42 beslöt man att så skulle ske. Beslutet överklagades med förmenande att det icke tillkommit i laga ordning. Emellertid beslöt kommunalnämnden 1921 att från 1 oktober införa nöjesskatt. Detta beslut fattades med sex röster mot en och denne ensamme ledamot utsågs sedan att ombesörja nöjesskattkontrollen.

Kare.

Titt på 1854 års Ekeby

Gärna går våra tankar tillbaka genom tiderna och spörjer om våra förfäders villkor, deras liv och verk. Vad hände i bygden för jämnt ett sekel sedan? Låt oss stilla slå upp gamla böcker och varsamt bläddra i gamla handlingar. Atskilligt kan därifrån hämtas och ganska levande träder ännu den gamla tiden och dess människor fram för oss ur hävdens blad. Nedanstående vill vara en liten krönika från år 1854, en rapsod om Ekeby socken i helg och vardag.

Församlingens kyrkoherde Carl Adolf Aurelius avled den 13 januari i en ålder av 53 år. Han var präst i Ekeby i 27 år, först som komminister och sedan 1837 som kyrkoherde. Det tycks ha varit en förnämlig man, "exemplarisk i lära och vandel". Särskilt omhuldade han folkskolan och fattigvården. Han var ogift och efterträddes av sin broder Anton Anders Aurelius (1802—1873).

I kyrkans sakristia insattes under sommaren en eidstad, bestående av rörspisel av tegel, dvs. kakelugn. En mindre angenäm händelse timade i sakristian natten till den 28 juli. Då förövades nämligen en inbrottsstöld, varvid flera olika kassor mer eller mindre länsades. Tjuven blev veterligen aldrig upptäckt. Pastor och kyrkovårdar befriades emellertid från allt ansvar för den förlust, som drabbade kassorna, eftersom det stod klart, att "kyrkan och inom dess murar befintliga förvaringsrum varit i vederbörligt skick och hållits ordentligt tillåsta".

Kyrkogården hade länge varit för liten och nu beslöts en utvidgning på norra och östra sidan om tillsammans 6.350 kvadratalnar. Som arbetsutskott tillsattes kyrkoherde Aurelius, inspektör B. Scharin och Gustaf Andersson i Brokulla. Men först 1857 kunde den nya kyrkogårdsdelen invigas och 1858 började den begagnas.

Ifråga om det kyrkliga arbetet företogs också en del ändringar. Sälunda bestämdes, att husförhören skulle hållas årligen i juni månad, så att allt var klart till midsommaren. Vidare hade åtskilliga församlingsbor uttryckt en önskan, att gudstjänsten på juldagen måtte börjas tidigare än förr, så att åtminstone största delen därav försiggick innan dagsljuset inträdde. Enhälligt beslutade nu sockenstämman, att ottesången skulle börja kl. 5 och högmässan kl. 6 varje juldag. Slutligen kan i

detta sammanhang följande citeras: "Kollekt åt vice komministern herr magister C. F. Ryberg beviljades enhälligt med frihet för honom att i samråd med pastor bestämma lämplig kollektdag".

Från kyrkan är steget inte så långt till skolan. Sommaren 1854 stod Ekebys första verkliga skolhus färdigt. Det var beläget "å Mulebo ägor" invid Boxholm eller, som vi väl nu skulle säga, Flemminge. Nu äntligen fick den förut "ambulerande" skolläraren Steineck en fast bostad och en ordentlig skollokal. Fåhus och vedskjul m. m. hörde givetvis också till. Tomten skänktes av två bröder Burén enligt ett så lydande gåvbrev: "Vi Didrik Pontus af Burén och Carl Otto Vilhelm Burén upplåta härigenom till Ekeby församling till evärdeligt begagnande utan avgift den å hemmanet Mulebo ägor belägna plan, varå enligt vårt begivande församlingen låtit uppföra skolhus, tillika med den inom dithörande inhägnad be-

fintliga jordrymd, utgörande ett tunnland, med villkor likväl, att lägenheten vid förlust av vidare rätt till disposition av upplåtna jorden icke må användas till annat ändamål än till boställe åt församlingens skollärare, så länge han är i utövning av sin tjänstbefattning, samt till skolhus. Boxholm den 17 augusti 1854. D. P. af Burén. C. O. V. Burén." Församlingen betygade vördnadsfullt sin tacksamhet för denna gåva och anmodade pastor att "å ifrågavarande jordrymden söka vederbörlig fasta".

Men det förde sig också på andra områden. Fattigstugan brädfodrades under sommaren av rusthållaren Jonas Månsson i Fjettmannna. Bräderna släpptes billigt till av brukspatron D. P. af Burén. Även vid sockenstugan företogs nödiga reparationer.

Man besvärades sannerligen ej av regn och oväder. Till stor skillnad mot 1854 utmärktes 1854 av torka och vattenbrist. Sommens yta var mer än 2 alnar under det vanliga vattenståndet.

En varg fångades och dödades i mars månad av backstugumannen Carl Nilsson i Lyckan under Sandliden. Detta kap förskaffade honom vederbörligt premium ur länets jaktkassa. Att vargar ännu vid denna tid ej var alltför sällsynta framgår också av en uppgift från 1855, då en torpare dödade 4 vargungar i "Millicie-Boställets" skog.

Fanns det "sammanträdesleda" också förr? Ibland blev nog sockenmännen rätt trötta på de ofta återkommande sockenstämmorna. År 1854 hölls sammanlagt 12 stämmor. Vid den stora ordinarie höstsockenstämman den 23 oktober skriver A. A. Aurelius i en särskild ingress: "Ehuru sockenstämmoämnena 3 söndagar blivit tillkännagivna, vore de tillstådeskomne församlingsborna fåtälige".

Så har de gamla papperen än en gång berättat litet om flydda tider. Mycket mer har de, dess bättre, att förtälja. Men för denna gång må det vara nog!

Nils Johansson

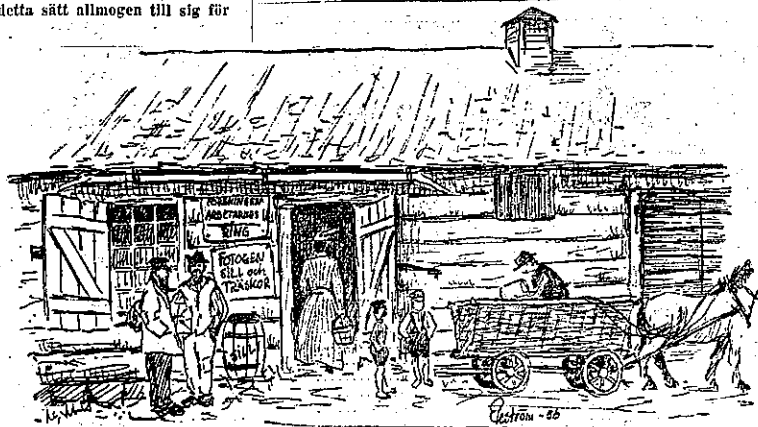
Från "Futtens" tid i Boxholm fram till Konsums verksamhet

För knappa 100 år sedan blev handel och köpenskap fri i detta land. År 1864 upphävdes den sista lagen om städernas rättigheter att driva köpenskap med landsbygden. Före denna tid fick ingen starta affärsrörelse eller handel inom ett område av 3 mil från stadsgräns. Städerna bringade på detta sätt allmogem till sig för att förträtta affärer.

För vår bygd var Skänninge den dominerande platsen. Skänninge hade fått privilegier att indriva skatterna och därför måste allmogem till staden med sina produkter. Vid tullporten måste de erlagga tullavgift på kött, spannmål och i övrigt vad de hade att sälja. Staden hade, enligt Carl Broockmans bok från 1760, ett flertal handlande. Dessa hade både två- fyra eller sex drängar eller "köpesgäller" vilka for landet runt och avyttrade sina husbönders gods- och kranvaror. Flera marknader och mässor hölls såväl i själva staden som utomkring. Den mässa som allmänt ansågs som den största i landet var Olofsmässan (Orsmässemarken). Vidare fanns Valborgsmässan, Märtemässan (Märsmässan) och Mikaelsmässan (Miomässomarknaden). Marknader hölls också i Torpa, Ödeshög och Tjällmo.

De som bröt mot handelns och köpenskapens bestämmelser och ej handlade med hökarna eller de kringvandrande handelsgesällerna blev straffade. De blev inkallade till Skänninge rätt eller som den även kallades stadsdag för att dömas. Samma författare säger att domarna kunde bli ganska allvarsamma. Det heter sålunda: "För Skänninge rätt och Vadstena glätt bevare oss milde Herre Gud."

När de svåra nödåren 1867-68 var genomlidna fanns i Boxholm en stor skara arbetslösa män och kvinnor. Dessa vandrade från plats till plats för att söka arbete men även "brödföda". För att avhjälpa den värsta arbetslösheten beslöt på kommunalstämmor i såväl Ekeby, som Asbo att söka få till stånd det länge planerade "järnbanebygget" genom Östergötland. De båda kommunerna utsåg en kommitté bestående av bergmästaren och riddaren C. E. Sjögren, Strålsnäs, greven Ph. Klingspor, Grönlund, godsägaren J. A. Brogren, Ingemarstorp, samt ägaren till Boxholms Bråk C. P. Burén att uppvakta Järnbanebygge- reisen i frågan. Efter ytterligare påstötningar synes arbetet med banan ha påbörjats omkring 1871. Den var färdig för invigning år 1874.

Handeln i Mjölhnarns loge.

Huttlösa bönder fick arvsanling

Järnvägsarbetarna, "rallarna" hade mycket besvär med sin mat- hållning och var missnöjda med de höga priser som bönderna begärde. De bönder som sökte ta ut överpris fick en rejäl avsnoring, varpå de inte visade sig mer. Handelsmännen, som gärna ville heta handelspatroner, var ej heller så billiga. Då avlösningsdagen kom och rallarna skulle proviantera måste kronofjärdingsman Stolt med hjälp av i trakten boende indelta soldater söka upprätthålla ordningen.

På grund av dessa förhållanden beslöt haningelöjren, som var en så fin herre att han hade egen bejant, att låta upprätta en särskild affär för rallarna. Där fick de mot ett visst slags pollettsystem tillhandla sig sina förnödenheter till billigare pris. Denna affär fick namnet "Futten".

Vid Boxholms bruk fanns även en affär avsedd för brukets anställda. I denna brukshandel fick arbetarna köpa billigare och kunde också få ta ut varor på räkning till dess avlöningen kom. Den övriga befolkningen ansåg sig sig uppskörlad i jämförelse med smeder och rallare. Därtill försökte de att ordna sina inköp genom bildande av en inköps- och delningsaffär med låga priser.

I ledningen

för denna nya handelsverksamhet stod medlemmar i den frivilliga väckelserörelse, som på 1870-talet kom till Boxholm. En baptistpastor, som vissa ålder hade tjänstgöring som predikant vid ett fiskeläge, berättade vilka priser som fiskarebefolkningen fick för sina produkter. När detta sedan jämfördes med vad bruksbefolkningen fick betala beslöt att pastorn skulle anskaffa fisk till boxholmsborna för detta låga pris. På så vis uppstod tanken på att anskaffa livsfrödenheter utan mellanhänder. Men då det också behövdes andra varor åtog sig bemäde präst att hos en trosbroder anskaffa såväl socker som salt och kryddor.

Tanken var först att dessa varor endast skulle delas bland de troende. Men så föreslog någon att alla om möjligt skulle få del av de billigare varorna. Beslut fattades också att inga religiösa hinder skulle finnas för medlemskap av denna varudeining.

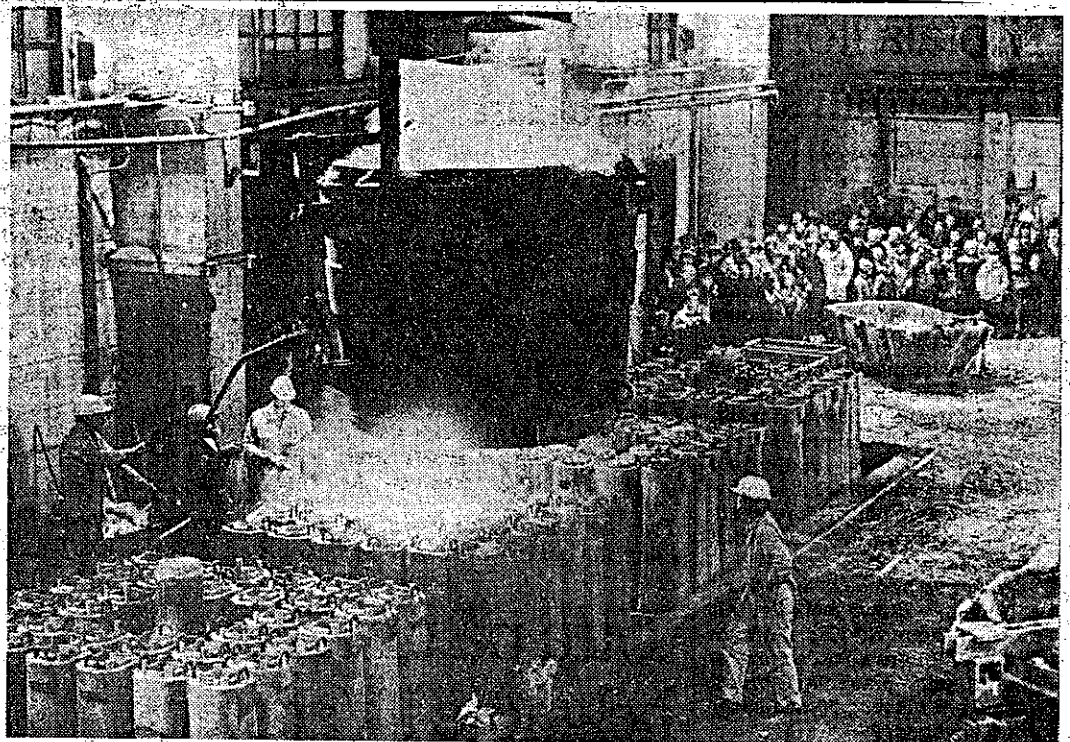
Under Aren efter Järnvägens färdigställande blev "Futten" överförd till rallarna och överläts på en enskild person. Denne måste göra sina inköp hos en handelspatron och även följa dennes höga priser. Nu var det endast Brukshandeln som sålde "billigt" och den var ju endast avsedd för brukets arbetare. Men även här började ett visst missnöje att märkas och bruksledningen hade svårigheter att hålla kredithan-

deln inom rimliga gränser. Många arbetare hade vid avlöningstillfället endast att kvittera sitt tillgodohavande. Pengarna var redan uppåtina och gick till Brukshandeln.

Intresserad brukspatron

Brukspatron, som disponent Wilhelm Wettergren även kallades, tillträdde sin befattning år 1875 och han följde med intresse den nya handelsformen med delning av varor. Han fann att arbetarna skötte den mycket bra. Brukspatron uppmanade några av sina arbetare och förmän att avdelnings- och inköpsföreningen bilda ett handelsföretag. Redan på hösten 1875 bildades Boxholms Handelsförening, Aktiebolag. Denna föreningsstadgar antogs den 18 maj 1876 på ansökan av disponent W. Wettergren, apotekare Zeipel, förmännen G. Anderzon och C. J. Ekedal samt mjölnaren J. A. Dahlström. I dessa stadgar fanns vissa kooperativa drag. Handelsföreningen skulle tillhandahålla allmänheten förnödenhetsvaror till billigaste pris och bästa kvalitet. Ingen skulle beviljas inträde, som inte var välförädd och boende inom Boxholm eller Flemminge. Varje aktie skulle lyda på 10 kronor, men ingen fick skaffa sig mer än 30 aktier. Varje person hade en röst. Trots de billiga priser som här skulle tillämpas kunde kredithandeln ej undvikas.

Svenska Högskoleförbundet

Intresset från boxholmsbornas sida var stort när sista utslaget från martinugnen gjordes på fredagsaftermiddagen

”Det stannat har ett hjärta”

Sista arbetsdagen i martininen något av en folkfest i Boxholm

*Det stannat har ett hjärta
som i decennier givit byg-
den liv
Dagen fylld av sorg och
smärta
Vi minns dig lönsam, pro-
duktiv*

*Aldrig mera stålet flyter
Boxholm lämnat sitt tribut
Aldrig vi mer gnistregn
njuter
Nu vår stålepok är slut*

Denna dikt av martinarbetaren, fackföreningsledaren och poeten Lennart Johansson tolkade alla anställdas känslor när ländets sista martinugn slocknade för gott på fredagsaftermiddagen. Slutet på en 63 år lång epok i brukets historia.

Sista dagen i martininen formade sig till något av en folkfest. Hela dagen fanns åskådare på plats och fler strömmade till på eftermiddagen ditlockade av lokalradions direktsändning. Men utslaget dröjde. Kön av souvenirjägare var lång. Alla med någon anknytning till företaget ville ha något från den historiska sista smältan. Aktiviteten framför ugnsluckan var stor och askkoppar och metalltavlor tog form inför åskådarnas ögon. Ett ögonblick trodde man sig förflyttad till Skansens glashytta.

F. C. O:s blåsorkester i Boxholm.

En arbetarnas blåsorkester.

Historia och historier om Boxholm

80
dec.-49

Då våra förfäder under stenåldern paddlade sina urbrända trädstammar uppför Svartån från Mjöbly mot sjön Sommen, märkte de nog att naturen ändrade sig, ju mer de kom åt söder. Den bördiga östgötsläätten tycktes smalna. Höjder med skog var inom synhåll. Stränderna var stundom stenbundna och vattnet rann fortare och laxen var god!

Där bäcken från Sjögarsjön rann ner i Svartån var orsak att stanna, och där byggdes även byn Flemminge. (Namnet Flemminge flyttades sedan till gården Mulebo.) Den räknade fyra mantal och kanske lika många bönder i slutet av medeltiden. Dessa var helt säkert både duktiga och fromma, ty en av gårdarna blev av kyrkonatur. Bönderna synes även ha donerat fem ängar till Vadstena, kloster, vilket talar sitt särskilda språk.

Flemminge by hade helt säkert gott anseende ty 1582 blev Gustaf Vasas sväger Arvid Gustafsson Stenbock ägare och han upprättade omedelbart säteri och gav det namnet Rocksholm. Denne Stenbock blev landsförvisad, emedan han slöt sig till konung Sigismund; Bocksholm tillföll kronan, som donerade gården till Wrangel, vilken redan 1609 fick avstå allt till ståt-

hållare Lindorm Ribbing. Släkten Ribbing var sedan ägare till 1762 och därpå riksrådet G. Gyllenstierna och sedan hovmarskalken Adolf Rydbeck till år 1778. Då kom släkten Burén till säteriet och det år 1753 bildade järnbruket. Släkten ägde gården till 1919, då den såldes till Boxholms AB. Många av släkten Ribbing, som ägde Boxholm, har gjort sitt namn väl känt i Sverige. Lindorm Ribbing medverkade till hertig Karls seger över konung Sigismund vid Stångebro den 25 september 1598. Hans son Peder var page hos Gustaf II Adolf och överste under Johan Banér under 30-åriga kriget. Dennes sonson Per hann med mycket under sina 49 livsår. Han var bl. a. lagman över Halland, landshövding i Uppsala och lantmarskalk och var kanske den kraftigaste skaparen av 1719 års regeringsform.

Gabriel Ribbing, som avled 1742, var generallöjtnant och blev 1739 kallad till riksråd. Dennes son Gabriel Adolf studerade i Uppsala och blev kammarherre. Han var en initiativrik man och startade 1753 järnbruksrörelse och grundade det nuvarande Boxholms bruk av i dag.

Olof Burén och hans bror Carl Daniel köpte Boxholms säteri och järnbruket 1778 och de-

I Boxholm, Östergötland, har sedan något år tillbaka en blåsorkester, bildad genom fackliga centralorganisationen på platsen, varit i verksamhet. År 1940 kom frågan upp till slutgiltig behandling på F. C. O:s årsmöte. Kort efter detta möte gjordes en framställning till Boxholms A.-B. dels om lån av medel till inköp av instrument, dels om stöd för lokalfrågans ordnande. Bolaget gick till mötes med ett lån på 1,500 kr. och lovade att även ställa en lokal till förfogande. En gammal snickerverkstad i Flemminge inreddes till musikrum och blev en utmärkt lokal.

För att ordna de ekonomiska utgifterna för orkestern har F. C. O. beslutat att uttaxera 2 kr. pr medlem. Boxholms A.-B. har bidragit med 500 kr. kontant samt Ekeby kommun med 300 kr. Genom ett mycket uppförande och energiskt arbete från musikledarens sida har orkestern under den korta tid som gått redan haft åtskilliga lyckade framträdanden.

Ingemar Carlsson.

Av jägmästare OTTO EDLUND

Hammarshult ligger grundstenar efter ett gammalt pottasjesjuderi osv.

Alla sådana gamla märken leder alltid tanken direkt tillbaka i tiden. Man tänker sig gärna den fantasirike ledaren och man riktigt ser hur här arbetats, varor framstälts och transporterats. De gångna generationernas handlingar lever ibland kvar i form av berättelser och sägner.

Den ovannämnde Gabriel Adolf Ribbing lever ännu kvar i minnet, och hans namn är förknippat med den s. k. Ribbing-

ras släkt kvarbodde i Boxholm till 1919.

Vid studiet av gamla kartor finner man många intressanta saker. Fransmannen Jean de Rogier, som kom till Sverige under 30-åriga kriget, utgav 1660 en karta över Östergötland av vilken framgår, att vid Boxholm vid Svartån fanns "sågeqvarn" och tullkvarnar. En karta från 1781 beskriver Boxholms strömfäll. Där fanns då bl. a. "En såg, enbladig. En mjölkvarn, 2 ne plåthamar m. fl. maskiner, en gammal stångjärnsmedja, en nyare do, en stamp nyttjad af Skienninge boar, en spiksmedja, en äldre spiksmedja och stommen efter en gammal qvarn." År 1865 visar en annan karta platsen för ett tegelbruk vid Flemminge. I parken vid Boxholms säteri finns märken efter en gammal kalkugn och i skogen mellan torpen Dammen och

ska fåfångan. Ribbing behövde vatten till sin herrgård och till sina stora ängar och beslöt att sänka utloppet från Kvarngölen, så att han skulle kunna få en jämn utrinning från ett ganska stort vattenmagasin ner till Sjögårpsjön. Men en dag mötte han sjö-rået. Hon förbjöd honom att göra intrång på hennes domäner och varnade, men Gabriel Adolf var inte rädd. Det blev nödår och ont om mat, Gabriel Adolf hade 24 skäppor råg. Dessa skulle tilldelas 24 man som arbetslön för grävning och sprängning av utloppskanalen. Det blev en mycket stor och bred kanal (ca 7-8 meter djup). Gabriel kom en dag dit för att inspektera arbetet. Han gick ner till sjöstranden. En kräfte kom då upp och bet honom i foten. Resultatet lät inte länge vänta på sig. Vid hemkomsten måste han lägga sig, foten svällde upp, och snart var hans liv ändat. Sjö-rået hade segrat. Denna kanal, som än i dag är sevärd som ett stort arbete, kallas fortfarande för "Ribbingska fåfångan".

De gamla kuskarna på herrgårdarna var alltid stora hästkarlar och därtill ofta trollkunniga. De kunde få hästar att stupa, men de kunde även få dem oerhört motståndskraftiga. Så var det med en kusk i slutet av 1700-talet. "Patron" hade råkat i onåd hos Gustaf III och måste infinna sig i Stockholm inom 24 timmar för att stå till svars för vissa affärer, han gjort med en främmande makt. Det verkade utförbart, ty det var 27 mil till Stockholm. Men kusken hade: "Det går nog, patron!" Före avresan gav kusken foraren order att ge oxar och kor och övriga djur i ladugården rikligt med foder under kusken sade: "Det går uog, pas skulle inte bli rädd om djuren störtade i båsen, ty de skulle repa sig igen."

Så började resan! Hästarna travade mil efter mil, och patron var orolig att de inte skulle hinna fram i tid. Då de stredade upp för de sista backarna på Söder i Stockholm vände kusken sig om och ropade in i droskan: "Snart ligger sista oxen, patron!" Resan hade inte

tagit 24 timmar och "patron" kom i tid och slapp fångelse. Så småningom kom de hem igen, och kusken hörde sig för hur det varit i ladugården. Han fick av foraren en klar skildring hur det ena djuret efter det andra störtat av utmatning. "Hur gick det med sista oxen, då?" "Ja, han föll han, också, och sen trilla den ena hönan efter den andra i golvet. Det var bara en av tupparna som satt kvar på sin pinne."

Bebyggelsen runt själva järnbruket var inte stor. De gamla kartorna före 1870 visar inte många boningshus. Arbetarna var vana att ha ett litet torp, som födde 162 kor och något svin. De senare endast under sommaren. Dessa torp låg ofta ända upp till 5 km. från bruket. Vid Sjögårpsjön fanns intill sista sekelskiftet tre typiska torp, vars namn vittnar om innehavarnas yrke: Hammarshult, Tånghult och Slägghult.

Omkring 1850 började torpen minska i antal och på 1880-1890-talen nåddes maximum i rivning. Nu ser man endast stenhögar efter murar och grunder.

Mycket talar för att trädgårdsskötseln stått tämligen högt vid dessa små ställen, ty framför stenfoten finns ofta örter och buskar, som nu för en tynande tillvaro. På västra stranden av Kvarngölen låg torpet Gölen. Där frodas murgrönan, slånbusken och humlet. Allt kanske som minne från gammal bebyggelse. För murgrönan och slånet är det enda kända växtplatsen i Ekeby socken.

Kanalen "Ribbingska fåfångan" är fortfarande en sevärighet

ÅSNEPETTER

EN HISTORIA FRÅN BOXHOLM

60. 10-12-53

Över hela Boxholms bruk hördes när Asnepetter lättade sitt hjärta i en protest, dels mot arbetskamraten Svensson och dels mot tillvaron i övrigt. Hans läte var som en blandning mellan ett lejons rytande och en ångvisslas hesa tjut.

Asnepetter var ett djur och ett sällsamt sådant på våra breddgrader, en naturens rötmanadsnyck. Han var en mula, således en korsning mellan häst och åsna.

Den dag han anlände till Boxholm, slog han brukets befolkning med förvåning både genom sitt utseende och sin sällsamt ljudande röst. Huvudet var stort och långt som på en älg, och på detta huvud vippade två långa åsneöron. Halsen var en hästs, men själva kroppen en giraffs. De långa benen var en kamels. Asnepetters vackraste kroppsdel var svansen, liten och tagelprydd.

Det var under åren 1909-14 i lughets tid som detta hände. Det var under den period då lönerna var låga och förhållandena på arbetsplatsen var omtvistade. Organisationerna var ej så starka som nu är fallet och kunde inte förhindra långa arbetstider.

Men Asnepetter litade på sin egen kraft. Mulan demonstrerade för övrigt mot all inte välvillig behandling. Den hade inköpts, av bruksledningen, var vet ingen, för att draga vagnar på räls. Det var en märklig åtgärd detta köp av Asnepetter, som var stark som få av närliggande släkte. Han skulle nu ersätta ett par oxar för att förbilliga driften.

Men beräkningen slog fel. Inte för att hans krafter var mindre än man väntat, utan därför att han sällan följde spåret utan gick sina egna vägar. Vad körkarlen hade för uppfattning om den rätta vägen, intresserade honom mindre.

Asnepetter häktade upp betslät på ett par för detta ändamål synnerligen lämpliga betar i sin breda kåft, och sedan betydde det föga hur än kusken drog och slet.

När alla försök att få honom att lyda körkarlens vinkar var förgäves, blev han avvisad från de farliga spåren och fick transport till byggnadsavdelningen för att stå under byggmästarens eget befall. Körkarlen Svensson blev avdelad att hålla djuret sällskap och ombesörja diverse transporter av material och skräp.

Arme Svensson, vilka lidandets och bedrövelsens är fick du inte genomgå! Ja, Svensson höll på att nedbrytas i hopplös förtvivlan, men Asnepetter förblev den han var och vägrade att lära sig nya seder. Han vände sig aldrig åt vänster om han ens vände, ty förr än han vände åt vänster, stod han stilla och höjde ett protestskrik, som gick den nedtryckte Svensson genom mærg och ben.

Svensson var från början en fridens man, men någon gång kunde han gripa till piskan för att försöka driva sin vilja igenom, men Asnepetter parerade omedelbart detta övergrepp genom att vraka sig omkull, varvid skaklarna vanligtvis bröts av.

Så småningom resignerade därför Svensson, och istället för att

gripa till vapen spände han ifrån, då det var absolut nödvändigt att använda en vänstersväng, och vände vagnen själv med utnyttjande av alla sina krafter.

Det fanns på den tiden vid bruksgården en öppen spånlada, där Svensson en gång kört in sitt ekipage för att, kanske mest för egen skull, söka skydd för en häftig regnskur. Detta var emellertid en åtgärd helt i Asnepetters smak, och efter detta behövde aldrig hans körsven riskera att bli våt i sitt arbete. Så snart Asnepetter träffades av ett regnstänk, rusade han i skarpt trav till nämnda lada, oavsett vilket lass han var förspänd eller var han befann sig. Svensson som hade den karge byggmästaren att ta hänsyn till, protesterade handgripligen i början, men övermachten var som vanligt för stor, och utgången blev alltid densamma: Asnepetter fick sin vilja fram.

Såväl vid byggnadsavdelningen som i andra avdelningar förekom, som förut nämnts, ganska mycket overtidsarbete, men Svensson slapp tack vare Asnepetter att gå på overtid. Asnepetter hade sitt hemvist i en spilta vid brukets gård, nedanför den fänga bruksvacken, och dit hittade han vägen. Hade Svensson ej hunnit vända, då vällingklockan ringde, ordnade hans kompanjon saken själv genom en perfekt högersväng och föll sedan i galopp mot hemspiltan. Det var en hiskellig syn att se det apokalyptiska djuret sätta alla fyra i vägen på samma gång och flyga fram som en besatt. Svens-

son tyglade odjuret allt vad han förmådde, men Asnepetter svarade med ett illvrål och fortsatte genom bruksgatorna, där barnen svärmade och lekte i stort antal. Ungarna skingrades som agnar för vinden och skrek i högan sky "Asnepetter kommer", då det hemska djuret dundrade förbi.

Mitt på gården utanför skräpfabriken låg en skräphög efter en rivning och skulle köras bort. Svensson styrde med möda sin motsträviga kompanjon intill högen för att själv kunna lasta med minsta möjliga ansträngningar, men Asnepetter hade som vanligt en helt annan uppfattning och drog sig ifrån. Mitt under cirklandet kring skräphögen kom byggmästaren i egen hög person, och med bister min sade han till Svensson:

— Tag hit tömmarna! Nu skall jag visa Svensson hur man skall köra och placera en arbetsvagn för att effektivt kunna lasta. Den nästan gråtfärdige Svensson överlämnade då tömmarna och ställde sig som passiv åskådare. Byggmästaren placerade vagnen i rätt läge, gav Asnepetter några slängar med piskan för att omedelbart och i ett sammanhang sätta sig i respekt, och så bar det sig som följer. Tio gånger körde byggmästaren runt skräphögen och för varje varv kom han allt längre ifrån denna. När sista varvet hade gått hade cirkeln vidgat sig så pass att Asnepetter gått, till vila i en grop långt ut i periferin. En avbruten skakel och ett vrål mötte tillstådeskommande publik. Byggmästaren kom oskadd från fallet. Hans tal var meningfullt men saknade sammanhang.

— Kan man möjligen få hämta en dynamitpatron och spränga honom i luften, snyftade Svensson. Hans förman glitte inte svära. Han var en upplagen man och måste vidare.

Det var en gammal tradition vid bruket att arbetarna i mån av tillgång fick låna hästar för att åka till Ekeby kyrka, som ligger ungefär en mil avlägset. Detta var fallet särskilt vid julottorna. På julafton 1914 kom därför två arbetare i sextonårsåldern till kon-toret och bad att få låna häst till nästa morgon, då de tänkte hedra julottan med sin närvaro. Den

ende dragare som var kvar, sedan alla hästar utlånats, var Asnepetter, och i sin ungdoms övermod tog ynglingarna, som var välkända, mot det generösa anbudet och hyrde Asnepetter. Denne fick dagen till ära sele med silverbeslag och bjällerkran samt blev förspänd en ny släde. Tidigt på morgonen bar det iväg, och det var inte svårt att se, att travaren var på gott humör och en smula stolt över den ovanligt stråtliga utrustningen. Han travade glatt som om det hade gällt ett slädparti i den arla morgonstunden. Men så hände det: kyrkklockorna började plötsligt att ringa, ify det var en timme före julottans början. Målet hade börjat skymta, enär farten hitintills varit ganska god.

Nu gjorde Asnepetter sitt llvs misstag: han förväxlade kyrkklockorna med vällingklockan vid bruket. Han hejdade ögonblickligen sitt högtidliga lopp och vände, åt höger som vanligt, för att göra sitt återtag till spiltan. Pojkarna gjorde förtvivlat motstånd. I stridens hetta stupade dragaren mitt på vägen och blev liggande på tvären, utstöande ett vrål som kunde tydas som SOS. Släden barrikerade den andra delen av trafikleden och stängde framkomsten för kyrkobesökarna, som började bli allt flera. Skjuts på skjuts anlände och stannade bakom barrikeraden. Folket från byden höll på att fatta humör denna fridens morgon.

Pojkarna gav slaget förlorat, men i sista ögonblicket tog ett tiotal handfasta karlar och vräkte upp odjuret. Nu blev det att undersöka skaklarna och för en gångs skull hade de hållit.

Efter befrielsen blev det fart på Asnepetter. Han trodde att han sprang på övertid. Klockan hade ju ringt och som en kapplöpningshäst styrde han färden till stallet därhemma. H—n

Sandburg och Änghemmet i Åsbo

94-9-53

Svenska Amerikanska Tidningen

Gården där Sandburgs fader föddes

Carl Sandburgs härstamning från Östergötland på såväl mödernets som fadernets kan nu anses klarlagt, skriver Svenska Dagbladet.

Tidigare har varit känt att modern, Clara Matilda Andersdotter, var född i Östergården i Appuna den 20 juni 1850. Hembygdsforskaren, målaren Severin Fredriksson i Åsbo har nu visat, att fadern August Sandburg var född i Änghemmet i Åsbo den 24 juli 1846 och att dennes fader Daniel Nilsson var rättare på Strålnäs säteri och bodde på Änghemmet till den 14 mars 1857. Han flyttade då därifrån till Ingemålen i Åsbo, men för samma år med maka och sju barn till Amerika. Efter fadern kallades barnen Daniels-son och i sin bok "Always the Young Strangers" berättar Carl Sandburg att hans mor hade omtalat att fadern hade hetat Daniels-son, innan han tog sig namnet Sandburg.

Att Fredriksson kommit att intressera sig för Carl Sand-

burgs härstamning på fädernet beror på att en svensk författarinna vid en litteraturafton i Linköping berättade om hur hon hade träffat Carl Sandburg. Denne hade då på tal om sin svenska härstamning nämnt, att han hört att fadern hade kommit från Åsbo, som han trodde låg någonstans i Norrland. När Fredriksson läste detta i en ortstidning blev han förvånad, och för honom stod det klart att mr Sandburgs far var född i Åsbo i Östergötland. En moster till Fredriksson, Anna Hallin, som från Åsbo utvandrat till Amerika hade nämligen i brev till hans mor brukat berätta hur det gick till i Amerika för barnen från Änghemmet, vilket modern i sin tur berättat för honom. Carl Sandburg var alltså närmast en gammal bekant till Fredriksson. Denne satte alltså i gång med sina forskningar och resultatet av dem har F. delgivit svenske ambassadören i Washington, som lovat vidarebefordra det till Sandburg.

Boxholmscyklister på 1890-talet

Stolta velocipedägare i Boxholm på utflykt en sommardag på 1890-talet. Fr. v. E. Siegbahn, Bror Linné, Th. Henriksson, M. Eke-Dahl, C. Sjunnesson, Gustaf Larsson och T. Runnqvist. Attonde mannens namn är ej känt.

Grottan i Rövarberget

Östgöten - 57

Originalen Säker

Förr i tiden, för fyrtio-femtio år sedan, vallfärdade folk till berg kallat Rövarberget, beläget mellan Boxholm och Öringe mitt emot ett ställe som vid den tiden kallades Sverja. Här skall berättas litet om detta berg och om de grottor som finns i dess innandöme. Vid ovan nämnda tid fanns det nästan ingen skog på berget utan det var kallt.

För den som var intresserad för grotterna var det bara att närma sig från den sida som ligger mot vägen Boxholm-Öringe. Där kunde den intresserade besökaren finna en öppning mellan ett par stenar, detta var passagen till grotterna. Efter att ha passerat gången befann man sig i en grotta eller kanske rättare sagt ett rum omkring 2x4 meter stort. I vinkel mot denna kammare löpte ännu en grotta av ungefär samma storlek. Sägna berättar att rövare en gång hade sitt tillhåll i dessa grottor. För att ha en utväg om de skulle få besök av objudna gäster hade rövarna en reservutgång, en smal ränna som gick långt in i berket, hur långt vet väl ingen. Personer som besökt grottan har trängt ett gott stycke in i gången mot det okända. Att någon bott i grotterna är klart, därom vittnar bl. a. rester av en eldstad i den första kammarens hörn.

De rövare som bodde här sägs ha varit en skräck för hela bygderna och i synnerhet för vägfärdande. Sitt uppehälle skaffade de sig genom att överfalla och plundra bönder som drog förbi med sina foror. På den tiden var landsvägen den huvudsakliga samfärdsleden för den som hade någonting till försäljning. Rövare var mycket påhittiga när

det gällde att lura sin nästa. Det berättas att en av rövare sätte sig vid dikeskanten med ett met-spö och låtsade meta, allt under det han med hög röst ropade: — Nappar det inte här så nappar det väl på något annat ställe. Bönderna som kom vägen fram stannade förvånade för att be-

skåda den tokiga figuren, som tydligen trodde sig kunna fiska på torra land. I vanliga fall åkte man snabbt förbi det illa beryktade Rövarberget. Så snart färdemannen stannat rusade rövare, som legat gömda vid vägen, fram och plundrade foran.

Ingång till grottan i Rövarberget.

Berättelsen berättar att den siste av rövare togs av daga i en lada, som ännu för några år sedan låg vid vägen mitt emot Sverja. Genom ivrig förföljelse från ortsbornas sida hade röverbandet decimerats till denne sista förbrytare. Jakten hade varit synnerligen intensiv och befolkningen drog säkerligen en lättadens suck när den siste rövaren oskadliggjorts.

Kattslakt

Det var förr ganska vanligt att en del av bolagets arrendatorer mutade skogvaktaren med en kött- eller fläskbit när något slaktades på gården.

Detta kände Gösse i Kårarp väl till och på ett bondkalas säger han:

Metallarb. - 64

Under de sista årtiondena av 1800-talet såg man ofta i Boxholm en äldre man med skägg och långa stövlar. I handen hade han alltid en kraftig käpp. Mannen kallades för Säker. Det namnet hade han fått genom det sätt varpå han utförde sina uppdrag. Bönderna i Asbo anlätade ofta Säker till att utföra ärenden åt dem i Boxholm. Han hade ett hästmalne som få och behövde aldrig skriva upp en sak — Säker kom ihåg det ändå. Under sina vandringar till Boxholms torg, som på den tiden var förlagt till Gamla torget, vid brukskontoret, medförde han olika lantbruksprodukter, vilka han bar i stora korgar över axeln. När han sålt sina produkter fyllde han korgarna med andra varor han fått i uppdrag att köpa.

Teckningen av Säker är utförd av Erik Ekström, Boxholm.

— Om de bara skulle slakta katter i Löberget, så nog skulle skogvaktarna ha en stick!

— Detta kom till skogvaktarens kännedom och en dag när han möter Gösse tänker han ge honom en vink om att han har reda på vad Gösse sagt.

— Ja kan inte förstå — ja har inte fått någon kattstek från Löberget än!

— Jassa — ja så då har de nog inte slaktat katter än!

Carl Daniel Burén — skåparen

I mitten av 1750-talet uppsatte dåvarande ägaren av Boxholms säteri, friherre Gabriel Adolf Ribbing af Zernava, ett par manufakturhamrar i Svartån ca 4 km söder om säteriet, vilka efter hans makas och eget förnamn kallades Beate och Gabriels hammare. För dessa erhöill han bergskollegiets tillstånd att köpa 60 ton stångjärn, som fick bearbetas till allehanda sorters spik, bultjärn, spadar, skyfflar m.m. Det hela var även efter dåvarande förhållanden en rätt obetydlig anläggning och var kanske mest att betrakta som en förnämligare hemslöjd eller hantverk. Efter Ribbings död år 1762 ärvdes hammarna av hans systrar och förde en tylande tillvaro tills säteriet och hammaranläggning 1770 såldes till hovmarskalken Adolf Rudbeck.

Den märkligaste händelsen dessförinnan var säkerligen det besök, som den svenska järnhanteringsens mest framstående och ledande man, bergsrådet Sven Rinman, gjorde vid hammarna 1765. Av hans rapport till bergskollegiet öyer besöket framgår bl.a., att han entusiastmerades av de naturliga förutsättningar, som fanns där för en lönande och omfattande järnförädling "i en hägad och drivande ägares hand". Han tillägger "skada att byggmästaren ej vetat nyttja en härlig belägenhet". Vidare skriver han, att tillsynen av driften måste vara bättre, så att mästarnas självsvald och lättja ej förtär det mesta av inkomsten.

Rudbeck uppsatte 1774 en stångjärnshammare med två härdar, kallad Rudhammaren, med privilegium tillverka ca 65

ton stångjärn, vilket innebär en fördubbling av den blygsamma produktionen vid bruket. Han uppförde även "Gropa kvarn", som är den äldsta kvarvarande industribyggnaden vid bruket. Det är en monumental stenbyggnad, som i stora stångjärnssiffror bär årtalet 1777. *

Redan 1779 sålde Rudbeck Boxholms säteri med underlydande hemman samt Beate, Gabriels och Rude hamrar jämte privilegier till brukspatron Carl Daniel Burén på Grytgöl. På så sätt kom säteriet med hammaranläggning i den Burénska släktens ägo, där säteriet förblev i 140 år och bruket i 93 år. Carl Daniel Burén, som var en inom olika områden märklig och främjande man, har på ett förträffligt sätt skildrats i Svenskt biografiskt lexikon av

professor Bertil Boëthius. Vidare har dr Nils Gobom i Boxholms aktiebolags minnesskrift 1947 under rubriken En brukspatron och hans omgivning tecknat en ypperlig bild av honom som kulturpersonlighet.

Burén var född på Skönnarbo bruk 1744 och dog 1838 på Boxholms säteri. Föräldrarna var brukspatron Daniel Burén och Hedvig Altijn. Efter studier vid Linköpings gymnasium och Uppsala akademi avlade han 1764 kansliexamen och fick under de närmast följande åren genom tingstjänstgöring juridisk utbildning. Genom arv och köp förvärvade han 1770 stora delar av Grytgöls bruk, varav han 1775 blev ensam ägare, och ungefär samtidigt köpte han Folkströms bruk. Tillverkningarna vid dessa drevs nu upp med en energi och snabbhet,

som väckte beundran hos myndigheterna, och då han 1779 köpte Boxholm med de tre hamrarna, var han redan väl anskrivnen hos dem, särskilt hos bergsrådet Sven Rinman, som ej heller glömt bort de rika men illa utnyttjade möjligheterna för en större järnförädling där. Troligen var det även Rinman, som intresserade Burén både för inköpet av Boxholm och för järnmanufaktur-anläggning där i stor skala. *

Av förre bruksdisponenten Elis Wettergren

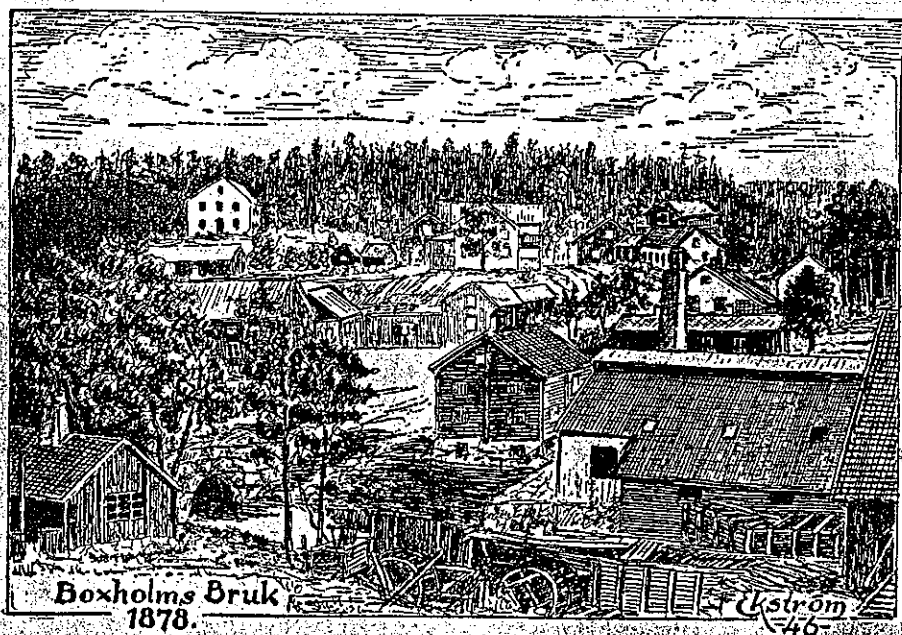
Omedelbart efter köpet av Boxholm gjorde Burén en mängd framställningar till bergskollegiet om privilegier på järn- och ståttillverkning, överflyttning av smidesrättigheter från andra bruk m.m. Alla beviljades hastigt. Av privilegierna framgår bland annat, att anläggningarna, som förut gått under det något långa namnet "Gabriels, Beate och Rudehamrar", från 1782 fick kallas Boxholms järnbruk.

Beträffande brukets namn må här inskjutas, att den norra delen av det nuvarande Boxholms säteri under en kortare tid i slutet av 1500-talet ägdes av ståthållaren på Vadstena slott, Arvid Gustafsson Stenbock, vilken där hann upprätta en sätesgård, som efter hans ättenamn kallades Bockholm eller som det snart nog skrevs Boxholm. Som vi sett fick bruket 200 år senare efter Boxholms säteri sitt namn Boxholms järnbruk, oaktat det ej alls låg på det gamla Stenbockska säteriets markområde.

Burén ägnade sig nu med liv och lust eller som han själv skriver "med försiktig hushållning och munter drift" åt skapandet av Boxholms järnbruk. Åren 1779—1785 var en tid av intensiv för att ej säga febril verksamhet och utveckling av bruket. Först skulle alla anlägg-

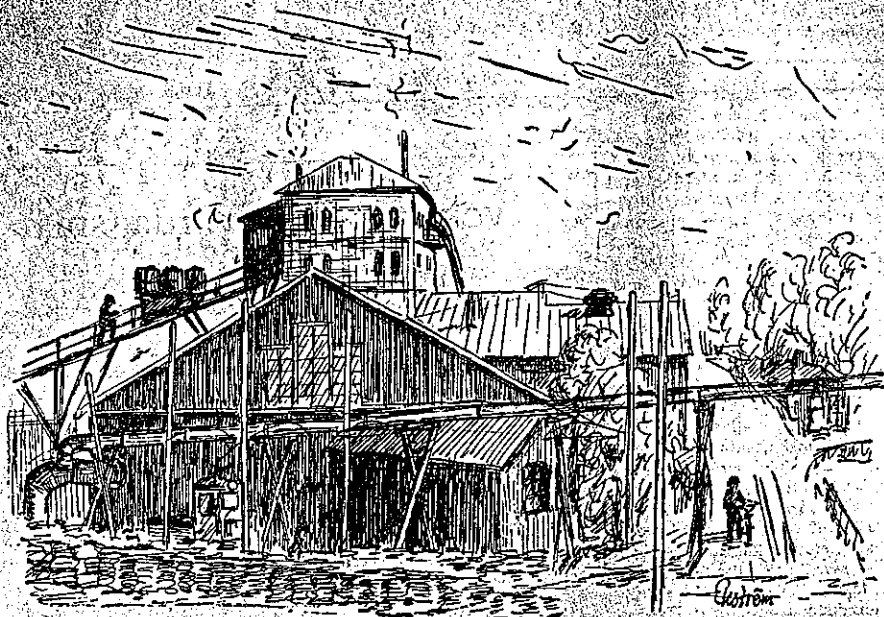
ningar i detalj planeras och ritningar göras, varvid Burén hade mycket god hjälp av Sven Rinman. Därefter ombyggdes eller moderniserades de gamla anläggningarna. De förutvarande trädamarna revs bort och ersattes med stendammar. Nya anläggningarna gjordes vid de olika vattenfallen för tillverkning i första hand av den grövre järnmanufakturen, det s. k. svartsmidet. Bland annat uppsattes här skärverk och ett av de första valsverken i Sverige för tillverkning av bandjärn, som särskilt utgjorde Buréns stolthet, samt verkstäder för tillverkning av garv- och brännstål. För att underlätta försörjningen med råmaterial för förgällningsverken anlades nya stångjärnshamrar med härdar. En planerad masugn uppfördes visserligen ej; men däremot en ugn för smältning av härdsagg. *

Samtidigt som driften vid Boxholms bruk så kraftigt utvidgades ökades även produktionen vid Buréns båda andra bruk Grytgöl och Folkström så att hela tillverkningen av järnmanufaktur vid de tre bruken steg från 375 ton år 1780 till ca 900 ton år 1782. Därmed hade Burén redan kommit upp i en järnförädling som var större än någon annan bruksägare i landet kunnat åstadkomma. Då

Boxholms bruk 1878. Teckning av Erik Ekström efter foto

av Boxholms järnbruk

Masugnen vid Boxholms bruk. Teckning av Erik Ekström

Rinman på våren 1783 besökte Boxholm, skrev han i en rapport, "att verkställigheten och driften av Buréns med största

bestånd av sten uppförda manufakturinrättningar vida översteg all förmodan". Hans redan förut gynnsamma uppfattning om både Buréns driftighet och brukets naturliga förutsättningar gjorde, att han nu sökte intressera Burén även för den finare järnmanufakturen. Sedan många år hade kommers- och bergskollegierna förgäves sökt att inom landet få till stånd en ökad tillverkning av dragen stål och järntråd, särskilt av klenare dimensioner lämpliga för kardmaskiner, samt av sågblad "för finbladiga sågar och skeppsbyggerier". Dessa manufakturslag hade nämligen hittills näst importerats, och det var för tillverkning av dem som Rinman nu sökte intressera Burén.

Då denne även var gripen av den då rådande "nobiliteringslystnaden", d.v.s. en national-ekonomisk önskan eller doktrin att i största möjliga mån inom

landet förädla råmaterial och mellanprodukter till färdiga produkter, var han ej svår att få med på förslaget. Omedelbart satte han i gång med anläggning av verkstäder för så väl tråddragning som sågbladsmide, och redan i februari 1784 kunde Rinman i ett memorial till kommerskollegiet meddela: "Kungl bergskollegii tillstånd

var knappast givet förrän Burén vid Boxholms manufakturverk skred till verkställighet med en ganska rymlig och väl anlagd trådtrageriverkstad av murade grästensväggar och tegeltak. Sedan en skicklig tråddragare anskaffats, har redan så långt avancerat, att prov kunna uppvisas på därstädes dragna såväl grövre som finare järntrådsorter, till och med goda clayversträngar." Snart nog därefter kom även en anläggning för tillverkning av finare s.k. eskilstunasmide såsom knivar, gafflar, knappar, saxar, lås och rakknivar. Den blev ej förlig förrän 1786 och motsvarande nog ej Buréns förväntningar.

Doktor E.O. Rydbäck har vid denna tid gjort en skildring på vers av Boxholms bruk. Poésien och rimmen är visserligen svaga, men det sakliga innehållet ger en mycket åskådlig skildring av både arbetet och de tillverkade produkterna vid bruket. Härur kan endast återges, hur det gick till i stångjärnsmedjan vid Bredgårdsfallet:

Redan döf jag stiger in,
Hämtrar dundra, strömmen susar
Och Vulcani swarte busar
Gå i skjorta och et skinn

Likafullt så må de väl:
Alltid warma, alltid swetta,
Gå de i Arabisk hetta,
Mellan städet och sin Häl (hård)
Hwar och en sin syssla wet;

Smältan wräkes ur sin brasa;
Gnlstor kring om henne rasa
Och hon bärs på städet het.

Slagget sprutar wid hwart slag
Som den tunge hammarn gifwer,
Till dess ämnet danadt blifwer
Efter Smedens wälbehag.
Med en knif mot samma städ
Hugges det i smärre stycke,
Efter mästarns egit tycke,
Som en Ronde klyfwer träd.

Hwarje bit skall bli en stång,
Som på städet wänds och wrides,
Och på fyra sidor smides
Till dess hon blifwer lagom lång.

De stora anläggningarna och den lysande utvecklingen av Boxholms bruk hade till 1785 gynnats av goda konjunkturer, men hade dock ej kunnat göras utan att Burén åsamkat sig be-

tydande skulder. Allt gick dock bra så länge avsättningen var god. Till följd av utländsk konkurrens minskades under senare hälften av 1780-talet avsättningsmöjligheterna för järnmanufaktur avsevärt. Lagren vid Boxholm och i hamnen i Norrköping ökades hastigt. Trots att en viss realisation företogs, steg skulderna så att hans ekonomi under 1788 sattes på hårt prov. Tack vare kraftigt stöd särskilt av de stora handelshusen Eberstein & Co och Tottie & Arvedson räddades situationen. Burén

måste dock minska fabrikationen av järnmanufaktur till en obetydlig och i stället utnyttja sin rätt till stångjärnsmedje, som fortfarande var skyddat av smidesmonopolet, eller som han själv skrev "ro in i stångjärnets stilla hämn till dess tryggare vind för nobiliteringen blåser".

Under åren 1794-1804 blev konjunkturerna relativt bättre för järnmanufaktur-tillverkningen, som åter steg men dock aldrig nådde upp till 1785 års nivå. Däremot ökades ståttillverkningen så att den år 1803 kom upp i ca 340 ton, vilket på den tiden var en avsevärd tillverkning. Under 1790-talet konsoliderade Burén sin ekonomiska ställning genom att till en son sälja först Folkströms bruk och sedan även Grytgöl. Han var nu också betydligt försiktigare i sina dispositioner vid Boxholm.

Då konjunkturerna under 1800-talets allra första år åter blivit mycket goda, fick han 1804 tillstånd till avsevärd ökning av stångjärns- och plåtsmidet vid Boxholm samt även att på Långstörps ågor i Malexander få utsmida 90 ton stångjärn. Innan de planerade nya anläggningarna hunnit påbörjas, kom bakslaget under de ruinerande krigsåren, då tillverkningen vid Boxholms bruk praktiskt taget avstannade. Buréns ekonomiska ställning hade dock nu fått den stadga, att han kunde bära denna påfrestning. Under de dåliga tiderna efter 1804 avyttrade han större delen av sina egendomar och 1812 även Boxholms bruk till sina söner. Självt behöll han i stort sett endast Boxholms säteri.

Burén älskade icke yttre utmärkelser men synes dock med tacksamhet år 1783 ha mottagit bergskollegiets guldmedalj "Svenska bergsmäns hedersmärke för snille och flit". Följande år erbjöds han Vasaorden, som då stod i högt anseende, men avböjde den genom en supplik till Gustav III, vari han säger "att de läxor, jag givit mina barn och min folkhop att vara sparsamma, flitiga och sediga skulle av dem misstyckas

om de finge se mig prydd med orden och titlar, som på avstånd skiljer näringsmannen från näringarna". I sin dagbok tillägger han "och så slapp jag allt grannläts kramet". Två gånger erbjöds han adelskap, men undanbad sig. Sista gången 1798 slutar han sin avböjande skrivelse med orden: "Ho äran köper och är fal, Han får för kärnan bara skal". När hans son Peter Carl adlades 1814, skriver

Enshults bränneri

Enshult är en av de större gårdarna i Malexander kommun och namnet har en viss klang hos äldre personer i byden. I långa tid hade ägaren till gården förvärvat tillstånd till brännvinsbränning för livsvid. Detta betydde att tillståndet varade så länge innehavaren eller hans maka levde. På detta sätt blev Enshults bränneri kvar långt efter att andra brännerier på grund av ändrad lagstiftning måst laggas ned. I Enshult brändes brännvin till långt in på 1900-talet.

Brännvinnehavarna hade blott ett till vederbörande myndighet anmäla när bränningen skulle börja. Vid fastställt dag kom så en av staten utsedd kontrollant vilken hade fullmakt att bryta förseglingen på bränneriapparaturen och kokningen kunde börja. Då huvudbeständsdelarna för bränningen bestod av säd och potatis brukade i allmänhet tillverknings sätta i gång på hösten.

Kontrollanten, i regeln en militärperson med smak och fallenhet för system skulle se till att inga olagligheter förekom varken vid tillverkning eller försäljning. Försäljningsbestämmelserna gällde att allt brännvin som framställdes skulle tappas i tjänliga ekfat rymmande minst 250 liter eller 100 kannor samt säljas i parti om minst ett sådant fat. Kontrollantens viktigaste uppgift torde ha varit att spriten innehöll den fastställda styrkehalten.

Ortsbefolkningen och allmogen liksom kände på sig när bränningen började och liksom vädrade i luften en viss lukt från Enshult. Men att få med av den brända och destillerade juldrycken var svårare.

Lagen kringgicks

Att köpa en dylik brännvinstunna kostade som regel 250—275 kr och det var lättare sagt än gjort. En bonde måste på den tiden sälja två eller tre kor för att få så mycket pengar. Men nöden var även här uppfinningarnas moder, lagen måste kringgås.

Man slog sig tillsammans några personer och skramlade ihop de nödvändiga medlen. Brännvinstunnan hämtades till någon gård och under nattens tysta timmar, när lagens väktare sov, delades innehållet broderligt.

Men så fanns det personer som hade det ännu sämre ställt och som inte kunde köpa mer än en kanna eller så av varan. Då behövdes det ännu fler som slog sig samman om en tunna. Man spred då ut ryktet att "De hade fått en kalvko i Enshult" och råmjölk fanns att köpa på viss plats.

En person hade fått uppdrag att ombestyrja inköp av brännvinstunnan samt fördela densamma. Men för att denne skulle kunna göra det stora inköpet måste penningfrågan först lösas. Detta skedde på så

Av Severin Fredriksson

sätt att de som ville ha med av "råmjölken" placerade sina tomkärl, som regel en mjölkkruka av koppar, på viss angiven plats och i kärlet låg betalningen. När så ombudet fått in tillräckligt med pengar begav han sig till bränneriägaren köpte en tunna som fraktades till angivna platsen där utminutereringen skedde.

Djungeltelegraf

Nu syntes det som om en djungeltelegraf existerat, ur buskar och

bergsskrevor kom beställarna av den destillerade drycken men försvann sedan också lika stilla och tyst ett stycke bort där man inte kunde låta bli att smaka på varan. Sedan började vandringen hemåt genom skogarna med en och annan vilopaus på platser som ännu har namn från den tiden. "Glädjebacken" och "Brännvinslia" båda i Boxholmstrakten minner om detta.

Ingen ros utan törnen

Nykterhetsfolket och de fröreligiosa såg med fasa hur den beryktade "råmjölkshämtningen" verkligen förråde dem som var begivna på varan. Den ställde till besvärligheter i hemmen och på vägarna och det fanns också de som inte drog sig för att ha brännvin med som färdkost vid julottebesöken.

Länsman och fjärdingsmannen varskoddes och de beslöt att sätta stopp för trafiken. Vid bränneriet hade man rent mjöl i påsen, man hade endast levererat hela fat på angiven plats och mot kontant betalning, allt enligt kungl. majestät- och kronans befallning. Nu måste därför uttagarnas vandring granskas, men detta var lättare sagt än gjort. Man träffade överenskommelse att nykterhetsfolket skulle varsko lagens väktare när "råmjölksuttag" skulle ske.

Detta kom till motpartens kännedom och nu kom man överens om att buden om råmjölkshämtningen skulle gå ut en dag tidigare än den riktiga. När så lagens väktare kom åkande i sin

fin hästvagn, då var åskådarna många. Men då ingenting olagligt förekom måste länsman med uppvaktning fram på morgonsidan återvända hem.

Hernkommen vilade kronbetjäningen ut i godan ro. Påföljande kväll och natt kunde så brännvinstunnan delas utan att någon kom och störde. Då länsman märkte att han blivit lurad, ja, då måste andra metoder tillgripas för att stävja ofoget. Och man tog då till utfrågningsmetoden.

Vid ett bondkalas var också länsmannen inbjuden. Då far i huset tog fram den fina fyrkantiga flaskan med kungens namnchiffer på, då vädrade länsmannen att det inte stod rätt till. Han frågade därför barskt: — Hur har du kunnat skaffa detta?

Svaret kom rapp och utan krus: Jag gör som kommissarien och patron, köper ett fat själv.

Nästa gång trodde man att det skulle lyckas bättre. En misstänkt uttagare instämades till rätten. På domarens fråga: Erkänner ni att ni delat ut brännvin vid Enshult, blev svaret: Nej, men ja fick en slikt med. En ny fråga: Vem av då?

Den anklagade klade sig i skägget. Jag vet inte säkert men de glunkas om att det var, o, så nämnde han namnet på en person.

Nu triumferade länsman och vände sig till en av nämndemännen: Är den mannen känd?

Hur tecknaren Erik Ekström tänkt sig delningen av en tunna Enshultsbrännvin.

Jo, det var han. Men han hade nyligen rest till Amerika. Så att det var ingen glädje med den upplysningen.

En ny fråga till den anklagade:
— Känner ni fler sådana personer. Ett nytt namn nämndes. Nu blev länsman åter belåten och utbrast: Men han har väl inte rest till Amerika.

— Nej, det hade han inte, men han var död.

Då reste sig den anklagade och yttrade: Men då levde han, det vet jag besjämt. Målet fick avskrivs i brist på bevis.

Bottenfruset Met. arb. = 64

Ett par smeder vid bruket kom överens om att åka och angelfiska i en fiskrik göl, som den ene varit på för många år sedan och därför trodde att han skulle kunna hitta till, fast den låg långt borta från bebyggelsen.

Vid tretiden på morgonen startades den två mil långa vägen per sparkstötting. Det var kallt och den medtagna kvantiteten brännvin, som medtagits för kylans skull, som det sådes, hade sjunkit avsevärt under färden.

Väl framme där gölen skulle ligga uppstod svårigheter att lokalisera denna då det ännu var mörkt och mycket snö. Vattenståndet i gölen hade under hösten varit högt och det var is överallt i den låglanta terrängen.

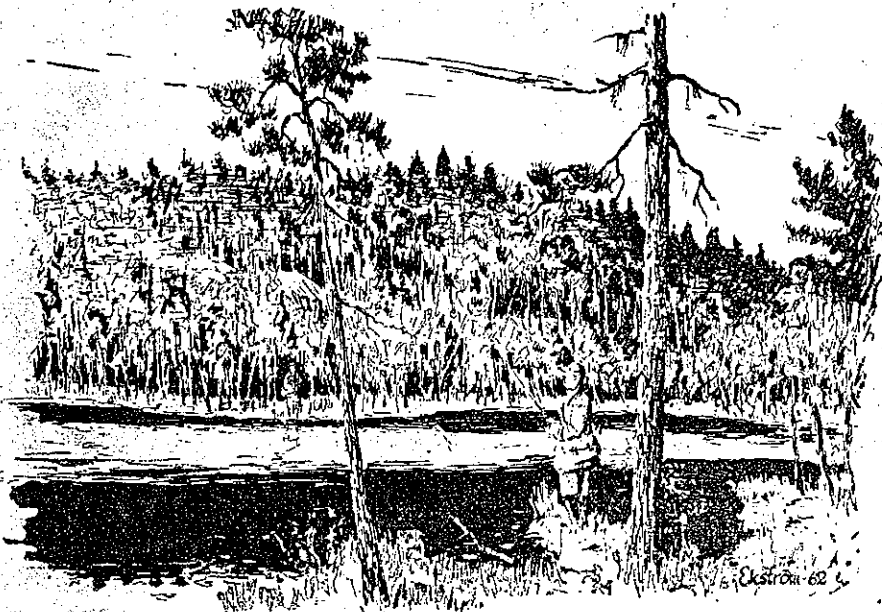
Det högs hål på hål men över-

allt var det bottenfruset. Fastän svetten lackade om smederna så hade fluidumet redan tagit slut när solen började skänjas över skogen.

Då uppenbarar sig en torparen på väg till sitt hygge och han anropas med förfrågan var det var för en "dj-a göl som va bottenfrusen". Då säger torparen som har svårigheter att hålla anletsdragen i styr.

— De här e inte göla — — de e min havremöse i e på!

ÖC.-62

Karlsjön. Teckning av Erik Ekström

Sportfiske populär hobby i Boxholm

Sportfisket har blivit den särskiligt mest uppskattade fritidsysselsättningen i Boxholm. Sportfiskeklubben med drygt 450 medlemmar är en av ortens största föreningar. Fisket ligger ju också väl till genom tillgången på så många välbelägna och goda fiskevatten — generöst upplåtna av Boxholms AB.

Den första juni gick startskottet för klubbens nya fisketävling: forell-, laxörings- och bäckrödningfiske i

Jordgölar samt Karlsjön. "Det här liknar ju mest Skänninge marknad", menade en premiärfiskare. Ja, tillslutningen av fiskare var stor. Det vimlade av fångstlystna herrar runt gölarnas stränder. Och långt innan dagen bröt in gjordes de första kasten. Vad månade de inte ont anande stackars djuren därnere ha tänkt inför detta plötsliga bombardemang med blänken och spinnare i alla de former! Förvetsenheten var förstas stor, och en och annan forell eller öring fick också i all hast lämna sitt våta element. Men därnere i djupen stod också en och annan gädda och lurade. Trots fiskeutrotning med rotenon hade tydligen en del smågäddor räddat sina liv i någon svårtillgänglig hölja (för det är väl aldrig så att någon filur velat skämta med fiskeklubben och släppt i gäddyngel?) och växt upp tillsammans med de ädlare fiskesorterna. Även gäddorna ville vara med i den plötsliga dansen och jagade de framrusande dragen. Det är inte svårt att tänka sig hur mungiporna snabbt ändrade form, när fångstmannen lyckligen fått i land bytet och såg att

det hängde en gädda på kroken... Åtskilliga gäddor drogs upp under premiärfisket, men dessbättre också åtskilliga fiskar av ädlare slag, mest regnbågsforeller, som kommer först med leken.

Att få komma upp till dessa nya fiskevatten en försommarksväll, då naturen sjuder omkring en av liv och rörelse, är en tjugig upplevelse. När gölens rop korsar sjön i alla dess vinklar och vrår, fåglarna stämmer upp sin jubelkör och laxöringen hoppar över vattenytan för att komma åt de omkringdansande flugorna — då krymper dagens bekymmer och man blir ett med det liv som är naturens eget. Till och med de ettriga mygorna kan man då ha fördragsamhet med...

Några veckor efter premiärfisket är skeddregens och spinnarnas tid förbi. Dels lär några hundra av dem ha fastnat i stockar och sten i botten av gölarna, och dels har fiskarnas nyfikenhet på dylika fångstföremål alldeles upphört. Den som nu skall ha någon chans att få en laxöring på kroken måste vara utrustad med helt andra grejer. Bästa redskapet är den vanliga torrflugan, som med hjälp av kastspö och plastkula kastas ut till de vakande fiskarna. Eftersom man så en "laxfluga" att sätta på kroken så är chansen ännu större att få napp. Mask är förbjudet att använda.

Bruktjänsteman C.-E. Carholm omtalar, att det är två år sedan implanteringen skedde. Frånsett malören med gäddorna har försöket slagit väl ut. Adelfisken har utvecklat sig över förväntan. De största fiskarna är närmare ett kilo. Ursprungligen hade man tänkt att fisket skulle vara tillåtet endast under tre månader, men genom den oväntade förekomsten av gädda är det möjligt att man får ändra på bestämmelserna. Kanske måste man tillgripa saxfiske till vintern för att få bort gäddan. Även pimpling kommer att övervägas. Planerna på att starta egen

fiskodling för att förbilliga den fortsatta implanteringen har måst överges, då det visat sig både kostsamt och svårgenomförbart att ordna detta. Man räknar därför med att även i fortsättningen köpa det yngel som behövs. Hittills har klubben satsat omkring 5.000 kr. på ädelfiskförsöket. Att man trots de dryga kostnaderna kunnat hålla medlemsavgiften låg beror på att man inte behövt betala någon ersättning för fiskevattnen.

Thor